

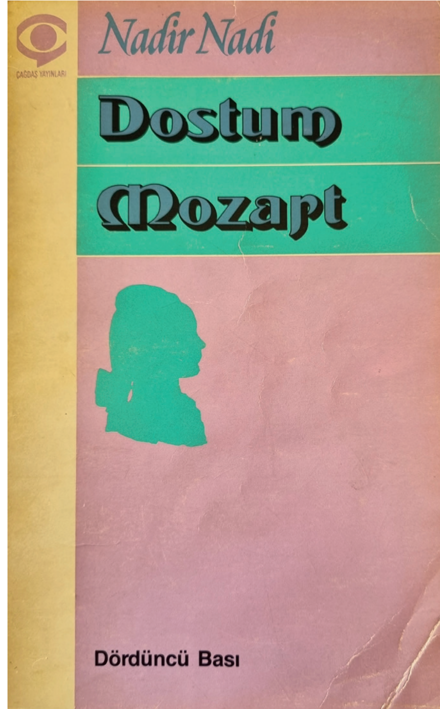
KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Dostum Mozart

"Başarıların kalıcı, amaçların gerçek olabilmesi için gerçek bir dostluk her şeyin başında geliyordu..."

"Mozart tutkusu bütün varlığımı sarmıştı. Bu adamı yakından, çok yakından tanımalı, yaşamını ayrıntılarıyla öğrenmeli, yapıtlarını incelemeli, keman için yazdıklarını çalabilmeliydim. Tembellikle geçirdiğim yıllara acıyordum. Henüz on altı yaşındaydım" – bu satırları kaleme alan Nadir Nadi *Dostum Mozart* kitabını 1985 yılında yayımladığında yetmiş yedi yaşındaydı. Ömrünün son kitabını belki de bütün yaşamı boyunca şuurunda ona arkadaşlık eden yegâne dostuna adamış ve duygularını gelecek kuşaklara aktarmayı başarmıştı. Altı yıl sonra da vefat etti. *Dostum Mozart* yayımlandığında ben lise son sınıf öğrencisiydim ve klasik müzik dalında orkestra şefi olmak hayalleriyle kendime hiç beklenmedik bir kariyer seçimi yaptığımı bilen kimya öğretmenim Semra Yılmaz bana Nadir Nadi'nin bu çok özel kitabını "Başarılarının kalıcı, amaçlarının gerçek olması dilekleriyle" imzalayarak hediye etmişti. O kitabı yanımdan hiç ayırmadım ve *Dostum Mozart* gittiğim her adreste kütüphanemin rafındaki yerini buldu. Aradan neredeyse kırk yıl geçti; kitabın yaprakları sarardı soldu, parça parça dağılmaya başladı. Geçen zaman içerisinde, değişen dünya şartlarında, o dağılan sayfalar gibi kimi eski dost da aniden hayatımdan koparak kayıplara karışıp gitti. Zaman zaman içim hüzünle dolduysa da Mozart'ın dostluğu, müziğinin ruhu yücelten gücü, tıpkı Nadir Nadi'nin hissettiği ve örnek gösterdiği gibi içimden hiç eksik olmadı. Hatta okurlarımın bileceği üzere onu hiç beklenmedik yerlerde ve coğrafyalarda keşfetmek, ayak izlerini bulmak, takip etmek büyük teselli oldu.

Emre Aracı'nın kütüphanesinden
Nadir Nadi'nin *Dostum Mozart* kitabı

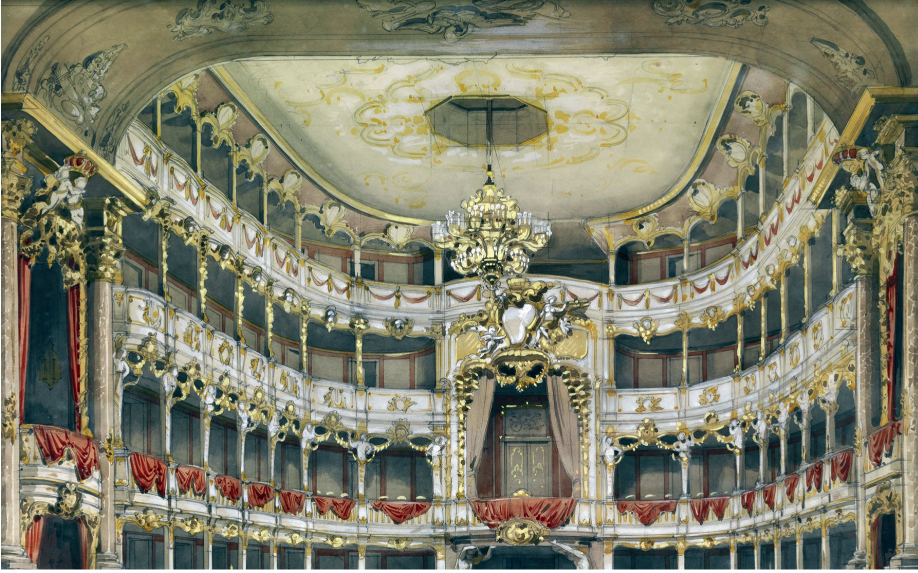
Nadir Nadi'nin kitabı onun Galatasaray Lisesi'nde yatılı olarak okuduğu, 1920'li yılların İstanbul'unda, sonbaharın son günlerinde, İstiklâl Caddesi üzerindeki tarihi Narmanlı Han'da keman hocası Karl Berger'in dairesinde açılır. Çok seneler önce, sıcak bir yaz akşamı, 31. İstanbul Festivali'nde Arkeoloji Müzesi'nin anıtsal kapısı önünde Cihat Aşkın'la birlikte seslendirdiğimiz Halife

1920'li yıllarda Narmanlı Han

Abdülmecid Efendi'nin keman ve piyano için bestelediği 1921 tarihli lirik *Elegie*'sini ithaf ettiği Karl Berger'in dairesinin Proust romanlarından çıkma bir tasviriyle Nadi bizleri kendi dünyasının merceğine davet eder: "Bekleme odası çıplak denecek kadar mobilyasızdı, yerde halı yoktu. Tavanda elli mumluk bir ampul. Duvara yaslanmış uzunca bir sedir. İki de hasır iskemle. Hepsi bu. Pencereden bakıldığında Süleymaniye'yi ve Haliç'in bir bölümünü kapsayan İstanbul görünürdü. Güneşin batımına doğru pek güzel bir tablo oluşurdu ve bu görüntü sanırım bütün apartmanın paha biçilmez değerini oluşturuyordu". İşin gerçeği genç Nadi müziği pek sevmez. Keman çalmaya ise tahammülü hiç yoktur. Babası Yunus Nadi'nin zoruyla derslere gitmektedir. Arzusu ise bir an evvel kendisini dışarı atıp İstiklâl Caddesi'nde dolaşmaktır. Ta ki yine bir akşamüzeri Berger'in huzurunda Mozart'ın Si bemol Majör, K. 378, keman ve piyano sonatınının 'Andantino sostenuto e cantabile' bölümümü piyano eşliksiz olarak çalmaya başlayıncaya kadar: "Notayı sehpaya koydum ve çalmaya başladım. Birinci temayı kafamdaki piyanist işliyor, bense ona kemanımla eşlik ediyordum. Daha ilk notalarda içimi birden bir aydınlık kapladı. O ana değin ömrümde rastlamadığım harika bir şeydi bu. Sonatın bütün güzelliğini yudum yudum tadıyordum. Sanki tanrısal bir dile ilk kez kavuşmuştum. Yüz elli yıl önce yaşamış bir sanatçının insanlara söylediklerini ben, aradan bunca zaman geçtikten sonra şimdi aynı inanç, aynı heyecanla kelimesi kelimesine yineliyor, adeta Mozart'la özdeşleşiyordum. Nefes alışlarım hızlanmış, yanaklarım pembe pembe olmuştu".

O sararmış, cildinden sökülüp saçılmış sayfalarda, bir zamanlar Ahmet Hamdi Tanpınar'ın da oturduğu, cephesini süsleyen sütunlarıyla adeta bir Yunan tapınağını andıran, Fossati kardeşlerin 1831'de inşa ettiği Narmanlı Han'ın geçirdiği restorasyon sonrası çoktan ruhunu teslim ettiği ve yepyeni duran sapsarı cephesinin ardında 1920'lerin

Idomeneo operasının prömiyerinin gerçekleştiği Münih'in eski saray tiyatrosu

Wolfgang Amadeus Mozart,
(Barbara Kraft, 1819)

İstanbul'unun şehre özgü o "ılık" ve "tatlı" havasında cereyan eden bu canlı tablo öylece kalıvermişti Nadir Nadi'nin kelimeleri arasında. Ve şimdi o sayfaları tekrar açmak, o tabloyu Lanterna Magica (Sihirli Fener) olarak bilinen ve bu sihirli adla anmayı tercih ettiğim, soluk bir kandille aydınlanan, eski bir projeksiyon makinesinden duvara yansıyormuş gibi izlemek ne de büyük bir keyif veriyor insana. Zira kanımca standart bir Mozart biyografisinden ziyade bu tür anekdotlar Nadi'nin kitabına ayrı bir renk ve tat katıyor. Hele ki o kitaptan dökülen satırların, aradan geçen yıllara rağmen, kendi yaşamımızdan fragmanlarla bütünleştiğini görebilmek ise çok farklı bir hayat boyutunun mevcut olduğunu anlamamızı sağlıyor. Nitekim Narmanlı Han'daki dersleri takip eden yıllarda giderek daha da kuvvetlenen Mozart sevgisiyle Nadir Nadi'yi bu defa 1930'ların Viyana'sındaki öğrencilik yıllarında buluruz: "Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne yazıldım. Yüksek öğrenim için Viyana'yı seçmemin nedenini okurlarım elbette çabucak anlamışlardır. Görünürdeki neden bir yabancı dil daha öğrenmek isteğiydi. Ama gerçek neden kuşkusuz Mozart'a yaklaşmak, onun dilini konuşabilmek, onun yaşadığı kentte yaşamak, onun müziğine daha bir yaklaşmak, onu daha iyi tanımaya çalışmaktı. Bunları ne derece başarabildim, kesin bir yargıya vardığımı söyleyemeyeceğim. Ama o kentte bulunduğum sürece çok mutlu olduğumu, bir yandan Mozart'a yaklaşırken öte yandan yaşamımın bana yön veren en güzel rastlantılarına orada kavuştuğumu açıklayabilirim".

Richard Strauss Viyana Operası'nda Mozart'ın *Cosi Fan Tutte* operasını idare ederken

29 Ocak 1781'de Münih'teki saray tiyatrosu Residenztheater'de prömiyeri gerçekleşen *Idomeneo*'nun sahneleneşinin 150. yılı olan 1931'da Viyana Devlet Operası, o devre pek demode bulunarak, repertuvardan çoktan düşmüş olan operanın tekrar sahnelenmesini sağlamak amacıyla Richard Strauss'a yeni bir verisyon sipariş etmişti. Strauss, Mozart'ın operasının yaklaşık üçte birini kendi müziğiyle değiştirdi. Hatta kendi operası *Die* ägyptische *Helena*'dan motifler kullandı ve Mozart'ın orijinal partisyonundan yepyeni düzenlemeler yaptı. Ancak bu versiyon Mozart'ın Köchel kataloğunu yeniden düzenleyen ve meşhur Mozart biyografisiyle tanınan ünlü müzikolog Alfred Einstein'ı dehşete düşürecekti. Strauss da bu durumdan rahatsız olmalıydı ki "Eğer cennete ulaşabilirsem, ilahi Mozart'a olan saygısızlığımdan ötürü ona şahsen hesap vereceğim" demeyi eksik etmedi. 16 Nisan 1931 akşamı Viyana Devlet Operası'nda gerçekleşen prömiyeri de Strauss'un bizzat kendisi idare etti. Üstelik o akşam seyirciler arasında Nadir Nadi de vardı. O ana tanık olmuş, hem son provada ve hem de prömiyerdeki havayı solumuş ve kitabında o anları ölümsüzleştirmişti: "Gazeteciydim, muhabirlik kartım vardı, provalara girebilirdim. Son prova premiére'den iki gün önce operada sabah saat onda yapılacaktı. Heyecan içinde gittim. Koca salonda birkaç ilgiliden başka kimse yoktu. 'General Probe' [genel prova] olmadığından bu normaldi. Sanki Mozart besteyi benim için yazmıştı. Operayı baştan sona içime sindire sindire zevkle dinledim. Dökülmüş saçları, hafif göbeği, kırmızımtrak pembe yüzü ile emekli bir sayıştay üyesini andıran Richard Strauss, elinde baget, operayı yönetti. Prova boyunca sakin duruyor, el kol hareketlerine başvurmuyor, sanki orkestra şefsiz çalıyordu. Orkestrayı yalnız bir kez durdurarak bir uyarıda bulundu. O kadar. Premiére akşamı tabii yine gidecektim. Salon dolmuştu.

Bavyera kralının Münich'de oynanması

Münih'te bugün Cuvilliés Tiyatrosu olarak bilinen saray tiyatrosu, (Fotoğraf, Emre Aracı)

için ısmarladığı, konusunu Yunan mitolojisinden alan bu üç perdelik ciddi opera o akşam çok alkışlandı. Belki 150 yıldan beri ilk kez sahneleniyordu. Sanki Mozart repertuvarı yeni bir eser daha kazanıyordu".

Nadir Nadi haklıydı; üstelik "emekli bir sayıştay üyesi"ne benzettiği Richard Strauss'un cennette Mozart'tan özür dilemesine hiç de gerek kalmamıştı. Zira hazırladığı *Idomeneo* versiyonu Mozart'ın operasının otantik haliyle yirmi yıl sonra yeniden sahnelere dönmesinde kilit rol oynayacaktı. Nadi'nin satırlarında, Mozart'a yaklaşırken yaşamının kendisine yön veren en güzel rastlantılarına kavuştuğunu kabul ettiğini okurken, hayatta benzer rastlantıları görerek bunlar üzerine özgün bir yaşam inşa etmeye gayret eden bir yazar olarak, ondan etkilenmemek imkânsızdı. Nitekim Mozart'a *Idomeneo* operasını sipariş eden, daha birkaç ay öncesinde Heidelberg'de adının hâlâ yaşadığı o anıtsal köprüyü kat ettiğim, Elektör Karl Theodor'dan başkası değildi. Schwetzingen Sarayı'nda da yaşamış olan Karl Theodor'un o tapınaklarla dolu saray bahçesinde Heidelberg'de de olduğu gibi Mozart'ın da ayak izlerine rastlamış, *Idomeneo*'nun 1781'de prömiyerinin gerçekleştiği ve günümüzde Cuvilliés Tiyatrosu olarak bilinen Münih'teki eski saray tiyatrosunun kapılarını ise çok seneler önce Bavyera Kralı II. Ludwig'in izini sürerken aralamıştım. Nadir Nadi'nin kitabının sayfalarını çevirirken ruhumdaki Sihirli Fener işte bütün bu fragmanları içimde canlandırıyor ve kelimeler film şeridi halini alıyordu. Beste ve bestecilerle dost olmak kitap ve yazarlarıyla dost olmaktan hiç de farksız değildi. 1751-1755 yılları arasında mimar François Cuvilliés'nin eseri olarak inşa edilen Münih'in eski saray tiyatrosu II. Dünya Savaşı'nda yerle bir olmuş, ancak bu olasılık göz önünde bulundurularak önceden sökülen locaları ve iç cephe süslemeleri depoda korunmuş ve yeni inşa edilen tiyatro binasında eskisini aratmayacak bir şekilde tekrardan hayat bulmuştu. Keşke Dolmabahçe Sarayı'nın o güzel tiyatrosu da bu şekilde korunabilmiş olsaydı.

Bütün bunları düşündüğüm bir gün İngiltere'nin aynı savaşta hava bombardımanına maruz kalmış olan, evime arabayla sadece yarım saat uzaklıktaki, en dini ve tarihi şehirlerinden Canterbury ve katedralini gezip yakınlarındaki Bishopsbourne köyüne doğru, kuzuların otladığı yemyeşil tarlalardan geçip, rengârenk vahşi çiçeklerin açtığı patika yollardan yürürken karşıma çıkan doğa güzelliği içerisindeki kırmızı tuğladan inşa edilmiş Jane Austen romanlarını andıran malikâneye uzun uzun bakıyordum. Bourne Park adını taşıyan bu evin tarihçesini okuduğum zaman ise oldukça hayrete düşecektim. 1765 yılının Temmuz ayında bu evde bir hafta boyunca dokuz yaşındaki Mozart, anne, baba ve ablası Nannerl ile birlikte misafir olarak kalmıştı. On beş ay süren Londra ziyaretlerinin ardından Dover üzerinden kıta Avrupası'na geri dönen Mozart ailesi seyahatleri esnasında Canterbury'de de durmuş ve dolayısıyla küçük Mozart'ın efsanevi yaşamından küçük bir fragman Kent bölgesindeki bu şirin malikânenin tarihçesindeki yerini hiç beklenmedik bir şekilde buluvermişti. İki buçuk asır sonra o hiç değişmemiş manzaraya bakıp da bu tarihi bağlantılardan etkilenmemek imkânsızdı. Heidelberg, Schwetzingen ve şimdi de Canterbury; acaba ben mi farkında olmadan Mozart'ın izinde gidiyordum, yoksa o mu içimi ısıtan o sımsıcak dostluğu ve müziği ile beni takip ediyordu? Semra Hoca hayatının başındaki bir lise öğrencisine Nadir Nadi'nin *Dostum Mozart* kitabını takdim ederek belki de en güzel hediyeyi vermişti; zira başarıların kalıcı, amaçların gerçek olabilmesi için gerçek bir dostluk her şeyin başında geliyordu…

Bishopsbourne'daki Bourne Park malikânesi, (Fotoğraf, Emre Aracı)

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.